

**Intervju med
Heidi Jacobsen**

Anne Grete Hersoug
Oslo

Foto:rbup.no

Barn i fosterhjem

Heidi Jacobsen jobber som forsker ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse Øst og Sør, ved Seksjon for sped- og småbarn, hvor hun blant annet arbeider med en oppfølgingsstudie av sitt doktorgradsprosjekt. Hennes forskningsområder er fosterbarn og barnevern. Hun underviser også fagpersonell innenfor barnevernet i tilknytningsrelaterte kartleggingsverktøy. I 2014 fullførte hun sin doktorgrad med tittelen: *Foster care – an opportunity for young children: A longitudinal and prospective study of children's attachment and development.*

– *Hvordan er du blitt så engasjert i dette området?*

Jeg har lenge hatt et spesielt engasjement for de aller minste barna og deres tilknytning til nære omsorgspersoner. Det er etter hvert blitt enda tydeligere for meg hvor viktig det er at de barna som tidlig trenger hjelp, skal få det så tidlig som mulig. Spesielt viktig er det når de biologiske foreldrene ikke greier å møte sine små barns omsorgsbehov. Det er ikke så mange barn som blir adoptert bort, og da er fosterhjem et alternativ.

I akutte situasjoner har vi beredskapshjem, som er en straksløsning. Dette er ment som et midlertidig tiltak. Så blir det en del ganger vurdert å være nødvendig med plassering i fosterhjem etter dette.

– *Foreldre-barn-senter finnes også. Hvem er dette aktuelt for?*

For enkelte familier kan et foreldre-barn-senter være et alternativ. Dette er aktuelt hvis det er bekymring for omsorgssituasjon for barnet i alderen 0-6 år og man trenger å finne ut mer om barnets situasjon og de biologiske foreldrenes omsorgsevne. På foreldre-barn-senteret kan man utrede situasjonen nærmere, både vurdere barnets omsorgssituasjon og hvilken hjelp foreldrene trenger. Det er også anledning til å sette i gang tiltak for å bedre omsorgen. Når slike tiltak virker bra, blir det ikke nødvendig med fosterhjem.

Men noen ganger finner man likevel ut at fos-

terhjem kan være nødvendig en periode. Fosterhjem skal alltid være ment som en midlertidig plassering, men det forekommer ofte at barna blir i fosterhjemmet i mange år frem til de flytter for seg selv. Det er ofte vanskelig fra starten å vite hvor lenge behovet vil vare.

– Den tidlige vurdering er viktig. Kan du si mer om det?

Den tidlige vurdering er viktig – og avgjørende for hvilke valg man gjør om tiltak for barnet og familien. Siden det handler om hva man får gjort videre for barnet, er det viktig å ha spesiell kompetanse om de minste. Vi har nå god kunnskap både fra forskning og klinikk om hvordan småbarn knytter seg til sine nye omsorgspersoner og det er viktig at denne kunnskapen blir viderefremidlet og brukt. Innenfor forskningsfeltet kan vi benytte spesifikke instrumenter, men skal man bruke disse klinisk krever det spesiell kompetanse og av og til sertifisering.

– I ditt doktorgradsprosjekt har du brukt tidlige vurderinger – hva fant du?

De små barna har mindre tydelige uttrykk for det som er vanskelig. Hos de minste må man ha spesiell kompetanse, ellers er det vanskelig å oppdage problemene de har. Det er viktig å ivareta omsorgsbehovene så raskt som mulig når man ser at de har det vanskelig. Det er i tillegg viktig med generell kunnskap om barns utvikling slik at man kan oppdage når videre oppfølging og utredning er nødvendig. Både fosterbarn og andre barn i barnevernet har rett til oppfølging både når det gjelder fysisk og psykisk helse, men det har vist seg at barna ikke alltid har fått den hjelpen de skal ha.

– Å få en baby som fosterbarn er krevende – hva skal til for at det kan gå bra?

For fosterforeldre er det krevende å få et lite barn, og det er helt klart at det trengs hjelp for dem som påtar seg en slik oppgave. Man trenger å være godt forberedt. Her må man tenke bredt. En forberedelse kan være å få et tilbud om et forkurs og ofte er det et krav at kommende fosterforeldre har gjennomgått et kurs som ledd i forberedelsen til å bli fosterforeldre. Et slikt kurs for dem som skal bli fosterforeldre, gir en mulighet til å bli så godt

forberedt som mulig før barnet kommer inn i fosterfamilien.

I tillegg er det viktig at fosterforeldre følges opp med tilbud om ulike typer hjelp når de har fått sitt fosterbarn. Da trenger de ofte veiledning. Det er viktig å hjelpe dem til å bli trygge i fosterforeldrerollen og møte barnet på barnets behov.

– I din forskning har du systematisk brukt anerkjente metoder for å vurdere fosterbarns tilknytning. Hva viste resultatene?

Jeg undersøkte 60 fosterbarn og tilsvarende 42 barn i en sammenligningsgruppe som besto av barn som bodde hos sine biologiske foreldre. Barna flyttet i fosterhjemmet som var med i studien før de var 1 år (gjennomsnitt var 8 måneder). Da barna var 2 og 3 år gamle ble det ikke funnet noen vesentlig forskjell mellom gruppene i kvaliteten på tilknytning til omsorgspersonen og de fleste hadde utviklet en trygg tilknytning. Vi ble overrasket over dette resultatet og at det var et så klart funn. De små fosterbarna utviklet en trygg tilknytning til fosterforeldrene tidlig og de fleste av dem som hadde en trygg tilknytning når de var 2 år, hadde det også når de var 3 år gamle. Dessverre har vi ikke hatt muligheten til å rapportere tilknytning når barna var 8 år gamle. Det som var viktig her, er at de aller fleste fosterbarna fremdeles bodde hos de samme fosterforeldrene.

– Du mener også at det er viktig med fokus på flere ting enn tilknytning?

Selv om mye fokus er på tilknytning, er det også flere områder med utfordringer. Fosterbarn kan ha emosjonelle problemer og adferdsproblemer, så de har utfordringer på flere områder samtidig. En del fosterbarn sliter mer enn andre. Det er viktig å sette inn hjelp der det trengs og ikke glemme noen områder. For en del barn trengs det hjelp på flere nivåer. Vi fant ved både 2-, 3-, og 8-års-alder at fosterbarna strevde mer enn barna i sammenligningsgruppen med håndtering av emosjoner. Når de var 8 år, fant vi at de også hadde flere utfordringer med det vi kaller eksekutiv fungering. Det vil si at de strever mer med blant annet oppmerksomhet, konsentrasjon og utføring av oppgaver. Dette er områder som er viktige når de begynner på skolen. Resultater fra forskningen vår viste at det var

en sammenheng mellom eksekutiv fungering og skolefungering og skoleresultater. Det er imidlertid viktig å si at det er stor variasjon mellom barna og ikke alle fosterbarna som var med i forskningen, strevde like mye.

Fra 5-6 års alder stiger antallet barn som bor i fosterhjem, Hva vet vi om grunnen til det?

Når vi ser på norsk statistikk – fra statistisk sentralbyrå – for 2021, så bodde 236 barn i alderen 0-2 år, 677 i alderen 3-5 år og 3540 barn i alderen 6-12 år i fosterhjem ved slutten av året. Dette viser en betydelig økning med høyere alder. Det er vanskeligere å oppdage om et spedbarn har utfordringer og ikke får tilstrekkelig god omsorg enn en 6-åring. For de minste kan det være ønskelig å vente og se om foreldrene kan bedre sin omsorgskapasitet gjennom veiledning som barneverntjenesten tilbyr. Seksåringene kan være mer utagerende og gjøre det mer utfordrende for foreldre som ikke har tilstrekkelig god omsorgskapasitet til å mestre sinne og utagering.

Primært skal barn flytte til omsorgspersoner i eget nettverk. Fosterhjem skal være et alternativ når man ikke ser andre løsninger. Det blir en større utfordring for fosterforeldrene når de får et barn som har opplevd utilstrekkelig omsorg i en lengre periode av sitt liv. Noen ganger kan vi som fagpersoner tenke at barnet burde ha fått nye omsorgspersoner tidligere. Dette er imidlertid en vanskelig avgjørelse som påvirker mange. Derfor skal veiledning prøves ut først. Men dersom det er en umiddelbar frykt for barnets sikkerhet fra fødselen, blir barnet flyttet i beredskapshjem eller fosterhjem rett etter fødsel.

–Hva betyr fosterforeldres egen oppveksterfaring?

Det er viktig at de kan gi god nok emosjonell omsorg. Fosterforeldrenes forhold til egne tilknytningserfaringer har betydning, og den blir tatt med i vurderingen. Men det ville være svært tid- og kostnadskrevende å benytte forskningsbaserte intervjuemetoder for dette. I stedet benytter man i praksis bare noen utvalgte spørsmål, som en hjelp til å få et inntrykk av fosterforeldrenes forhold til egne erfaringer.

Vi kan aldri vite helt sikkert om fosterforeldrene har fått en trygg tilknytning i sin egen opp-

vekst. Derfor er det viktig å hjelpe dem uansett til å bli trygge i fosterforeldrerollen slik at de kan møte barnets behov for både trøst og utforskning.

–Hvordan kan man få en grundigere vurdering av fosterforeldrenes egen tilknytning?

Når man trenger mer kunnskap om hvordan omsorgspersonenes egen oppveksterfaring kan påvirke samspillet mellom dem og barnet, vil det være nyttig å spørre mer systematisk om oppveksterfaringer. Da trenger man å etablere en god relasjon til den man spør før man spør om eksempler som kan illustrere hvilke relasjonserfaringer personen har. Man kan da få pålitelige svar.

Her er det mulig å bruke spørsmål fra spørreskjemaet *Adult Attachment Interview (AAI)* – som brukes med voksne. AAI er imidlertid ikke så enkelt å benytte i intervjuer fordi det er et omfattende verktøy å bruke, og man bør være sertifisert for å kunne vurdere svarene korrekt. Her er det blant annet spørsmål om forholdet til mor og far fra 4 til 12 års alder. Man skal komme med spesifikke eksempler som kan vise hva den som blir intervjuet, har opplevd – og mener. Utfordringen her er at noen personer ikke har så mange minner. Andre kan snakke så fort og mye at det blir vanskelig å følge. Noen har ubearbejdede minner og traumer som kan forstyrre tilkynningsrelasjonen til for eksempel et fosterbarn. Selv om man ikke bruker intervjuet, er det viktig å få frem eventuelle ubearbejdede traumer og tap før de blir fosterforeldre. Det kan man gjøre ved å snakke om slike temaer med kommende fosterforeldre. Utfordringen er at dette er vanskelige temaer å snakke om, og mange ønsker å fremstille oss som mestrende og vellykkede personer i en slik intervjusituasjon. Det er nødvendigvis ikke fordi de ønsker å skjule noe, men heller fordi det er følelsesmessig vanskelige temaer å snakke om. Å glemme eller fortrenge kan derfor være en effektiv forsvarsstrategi i hverdagen. Generelt vil alle som blir fosterforeldre, ha behov for oppfølging og veiledning.

– Du har selv brukt AAI i din forskning. Et alternativ som er kommet, er Experience in Close Relationship Scale (ECR). Hvordan defineres tilknytning i ECR?

Her defineres ulike sider ved tilknytning: 1) Unngåelse av tilknytning er definert som frykt for av-

hengighet og personlig nærhet, et sterkt behov for selvtilstrekkelighet, og motstand mot å vise for mye av seg selv. 2) Tilknytningsangst er definert som frykt for avvisning eller bli sviktet av andre, et sterkt behov for bekreftelse fra andre, og bekymring og ubehag når partneren ikke er tilgjengelig eller ikke responderer. Det er nettopp slike utfordringer vi helst ikke vil at fosterforeldre har. Det kan allikevel være at de har det, og de fleste av oss har det i noen grad, det er ikke et enten eller. Igjen er det viktig å fremheve betydningen av veiledning helt fra starten av plasseringen.

– *Et annet viktig område er foreldre-barn-relasjon?*

Når det gjelder foreldre-barn relasjon og emosjonell fungering er det også viktig med kunnskap, spesielt om barns tilknytningsatferd og emosjonelle utvikling og fungering. Her kan *Ages & Stages Questionnaire* (ASQ) være et godt utgangspunkt. Dette er et enklere verktøy å bruke for vurdering av foreldre-barn samspill er nyttig. Men også her er det viktig med kurs og opplæring for å bli trygg i bruken av skjemaene og lære seg hvordan de kan brukes.

– *Du har skrevet et kapittel i Fosterhjemshåndboka, der du har med nyere forskning?*

Dette er et av tilbudene til fosterforeldre i Norge, slik at de kan få en del kunnskap og være oppdatert når de skal bli fosterforeldre. I det hele tatt er det viktig å ha en plan og intensjon om å følge opp der det trengs, både for fosterforeldre og fosterbarn. Fosterforeldre bør få nok og nødvendig hjelp, både gjennom veiledning og kurs.

– *Kontakt mellom fosterhjem og biologiske foreldre – hva sier erfaring?*

Det legges opp til fast kontakt mellom fosterbarn og deres biologiske foreldre. Det er viktig å prøve å få til en forståelse mellom alle personer som er viktige i barnets liv. Så blir det spørsmål om man finner en naturlig og riktig balanse m,h,t, frekvens og form. Det er viktig å prøve å få til åpenhet og best mulig forståelse mellom fosterforeldre og biologiske foreldre om hva som er bra. At noen har hovedomsorgen, er viktig. Så kan det noen ganger kanskje bli for begrenset kontakt med biologiske

foreldre, mens det for andre kan oppleves at det er for omfattende kontakt. Det kan være bra for en del barn at de har både fosterforeldre og biologiske foreldre. For dem kan det fungere bra å ha en opplevelse av at de har flere «foreldre». Igjen er det viktig at det er de voksne som tar ansvar og ser barnets behov for nærhet og trygghet. Både fosterforeldre og biologiske foreldre bør få hjelp til å gjøre samværene mellom barnet og dets biologiske foreldre best mulig for barnet og også for foreldrene. Vi må ikke glemme at barnets biologiske foreldre ofte har hatt utfordringer i egen oppvekst og har behov for forståelse og hjelp til å møte sitt barn på en sensitiv og god måte.

– *Hvor lenge blir barn i fosterhjem?*

Det varierer mye. Men for mange fosterbarn kan det være godt å få være i ro i fosterhjem også når de har vært der i mange år og har etablert en tilknytning og trives godt. Noen har stabile fosterhjem fra de er små til de er store, så det er en del langtids fosterhjem.

Det blir noen ganger en avveining mellom plassering av et barn i fosterhjem eller vente og se hvordan det går. Større barn forteller noen ganger at de opplevde å ikke få hjelp da de trengte det mest. For barnet blir dette en erfaring av at ingen så deres behov. Kanskje forventet man da for lenge for å se om problematiske ting gikk over. Andre ganger kan barnet biologiske foreldre oppleve at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp til fortsatt å kunne ha den daglige omsorgen for barnet. Så her står barneverntjenesten overfor et dilemma når slike vanskelige saker skal løses til barnets beste. I Norge er det Fylkesnemnda som tar den endelige avgjørelsen.

Heidi Jacobsen er utdannet sykepleier og psykolog. Hun har blant annet kompetanse på Crowell-prosedyren og Working Model of the Child Interview til klinisk bruk og Ages and Stages Questionnaire (ASQ).

Heidi Jacobsen er særlig interessert i tilknytningsteori og utviklingsteori og hvordan denne kunnskapen kan benyttes i barnevernssammenheng, med spesielt fokus på fosterbarn. Hun er prosjektleder for prosjektet *Attachment and Biobehavioral Catch-up Intervention (ABC) – en pilotstudie med norske småbarnsfamilier i barneverntjenesten* og

*Utvikling og tilknytning hos fosterbarn. En oppfølgingsstudie ved 8-års alder (A prospective longitudinal study of foster children's development and attachment to their foster parents: A follow up at 8 years of age), som er en oppfølging av foreldre og barn i Doktorgradsprosjektet *Utvikling og tilknytning hos fosterbarn ved 2-3 års alder*.*

heidi.jacobsen@r-bup.no